

УДК 349:331

DOI <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2024-2-1>

Людмила АКИМОВА

доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України, заступник голови, Національне агентство кваліфікацій (Київ, Україна), e-mail: l_akimova@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2747-2775

Бібліографічний опис статті: Акімова, Л. (2024). Удосконалення процедури розроблення, затвердження, перегляду та внесення змін до професійних стандартів: теоретичні та практичні аспекти. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, 2, 3–13, doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2024-2-1>

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ РОЗРОБЛЕННЯ, ЗАТВЕРДЖЕННЯ, ПЕРЕГЛЯДУ ТА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Актуальність. У сучасному світі розроблення професійних стандартів стає все більш актуальним. В умовах стрімкого технологічного прогресу високі вимоги до якості праці та професійної компетентності стають важливим чинником конкурентоспроможності як національних, так і міжнародних ринків. Розроблення професійних стандартів сприяє створенню прозорих і зрозумілих критеріїв для оцінки професійних кваліфікацій працівників, що, у свою чергу, забезпечує ефективність і безперервний розвиток різних галузей економіки, є ключовим елементом у забезпеченні якості робочої сили та підвищенні ефективності виробництва. Крім того, професійні стандарти сприяють підвищенню рівня освіти та професійної підготовки, оскільки заклади освіти можуть адаптувати свої програми відповідно до встановлених вимог.

Професійні стандарти визначають необхідні знання, вміння та навички для конкретних професій, допомагають роботодавцям у підборі персоналу та оцінці його компетентності, а також слугують орієнтиром для освітніх закладів при розробці навчальних програм. Крім того, професійні стандарти сприяють мобільності робочої сили, полегшуючи процес визнання кваліфікацій на міжнародному рівні.

Результат. Розглянуто нормативно-правову базу, що регулює процедуру розроблення, публічного громадянського обговорення, затвердження, введення в дію, перегляду та внесення змін до професійних стандартів. Здійснено аналіз процедури розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів відповідно до законодавства з проходженням зазначеної процедури на практиці. Встановлено, що чинний нормативно-правовий акт, який регулює процедуру розроблення та затвердження професійних стандартів, містить певні ризики, а також не охоплює практичних аспектів процедури розроблення та затвердження професійних стандартів у повному обсязі, що може призвести до зниження якості їх наповнення. Використано власний практичний досвід у формуванні пропозицій щодо внесення змін до законодавства, спрямованих на усунення колізій у «Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів».

Ключові слова: професійний стандарт, професійна кваліфікація, повна та часткова професійна кваліфікація, компетентності, кваліфікаційні характеристики, Національна рамка кваліфікацій, Реєстр кваліфікацій, суб'єкт перевірки, інформація з обмеженим доступом.

Liudmyla AKIMOVA

D.Sc. in Public Administration, Professor, Honoured Education Worker of Ukraine chair of National Qualification Agency (Kyiv, Ukraine); e-mail: l_akimova@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2747-2775

To cite this article: Akimova, L. (2024). Udoskonalennia protsedury rozroblennia, zatverdzhennia, perehliadu ta vnesennia zmin do profesiinykh standartiv: teoretychni ta praktychni aspekty [Improving the procedure for developing, approving, revising and amending professional standards: theoretical and practical aspects]. *Public Administration and Local Self-Government*, 2, 3–13, doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2024-2-1>

IMPROVING THE PROCEDURE FOR DEVELOPING, ENACTING AND REVIEWING PROFESSIONAL STANDARDS: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Relevance. In the modern world, the development of professional standards is becoming increasingly important. In the context of rapid technological progress, high requirements for labour quality and professional competence are becoming an important factor in the competitiveness of both national and international markets. The development of professional standards contributes to the creation of transparent and clear criteria for assessing the professional qualifications of employees, which, in turn, ensures the efficiency and continuous development of various sectors

of the economy, and is a key element in ensuring the quality of the workforce and increasing production efficiency. In addition, professional standards contribute to improving the level of education and training, as educational institutions can adapt their programmes to meet the requirements.

Occupational standards define the necessary knowledge, skills and abilities for specific occupations, help employers in recruiting staff and assessing their competence, and serve as a guide for educational institutions in developing curricula. In addition, professional standards promote labour mobility by facilitating the process of international recognition of qualifications.

Result. The legal framework regulating the procedure for the development, public discussion, approval, implementation, revision and amendment of professional standards is considered. The author analyses the procedure for developing, enacting and revising professional standards in accordance with the law and the practical application of this procedure. It is established that the current legal act regulating the procedure for development and approval of professional standards contains certain risks and does not cover the practical aspects of the procedure for development and approval of professional standards in full, which may lead to a decrease in the quality of their content. The author uses her own practical experience to formulate proposals for amendments to legislation aimed at eliminating conflicts in the «Procedure for Development, Enactment and Revision of Professional Standards».

Key words: professional standard, professional qualification, full and partial professional qualification, competences, qualification characteristics, National Qualifications Framework, Qualifications Register, subject of inspection, restricted information.

Постановка проблеми. У сучасному світі розроблення професійних стандартів стає все більш актуальним. В умовах стрімкого технологічного прогресу високі вимоги до якості праці та професійної компетентності стають важливим чинником конкурентоспроможності як національних, так і міжнародних ринків. Розроблення професійних стандартів сприяє створенню прозорих і зрозумілих критеріїв для оцінки професійних кваліфікацій працівників, що, у свою чергу, забезпечує ефективність і безперервний розвиток різних галузей економіки.

З метою покращення якості професійних стандартів Національним агентством кваліфікацій (далі – Агентство) було розроблено проекти змін до нормативно-правового акту «Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів», затверджені постановами Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373», а також розроблені та схвалені рішенням Агенства № 1 від 25 січня 2023 року Методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів. Проте в процесі перевірки професійних стандартів і з огляду на сучасні виклики ринку праці виникла необхідність прийняття подальших змін у відповідних документах.

Мета дослідження та основні завдання для її досягнення. Метою дослідження є аналіз процедури розроблення, публічного громадського обговорення, затвердження, введення в дію, перегляду та внесення змін до професійних стандартів, розгляд нормативно-правових актів, які її регулюють, та практики проходження зазначеної процедури, що дозволить виявити основні проблемні аспекти проходження процедури від розроблення до внесення змін до професійних стандартів.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення низки важливих завдань, а саме:

- аналізу основних документів, необхідних для розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів;
- виявлення основних ризиків у процедурі розроблення, публічного громадського обговорення та затвердження професійних стандартів;
- напрацювання шляхів вирішення виявлених ризиків.

Предметом дослідження є процедура розроблення, публічного громадського обговорення, затвердження, введення в дію, перегляду та внесення змін до професійних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості сутності професійних стандартів, процедури розроблення і затвердження професійних стандартів та їхнього правового регулювання висвітлено в наукових працях таких дослідників, як Ковтунець В. В. (Ковтунець В., 2022), Акімова Л. М., Семигіна Т. В., Романюк С. М., (Акімова Л. М., Семигіна Т. В., Романюк С. М., 2024) та інші. Переважна більшість авторів доводить, що професійні стандарти сприяють підвищенню рівня освіти та професійної підготовки, оскільки навчальні заклади можуть адаптувати свої програми відповідно до встановлених вимог. Це створює основу для безперервної освіти та розвитку фахівців протягом усього їх професійного життя. Усе це, в свою чергу, сприяє більшій мобільності робочої сили та здатності адаптуватися до змін у ринковому середовищі. Однак, попри існуючі напрацювання, професійні стандарти ще не стали предметом спеціального аналізу.

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Процес розроблення проектів професійних стандартів може займати

тривалий час, що не дозволяє оперативно реагувати на нові виклики та потреби ринку. Крім того, у деяких випадках відсутність належної взаємодії між різними зацікавленими сторонами – роботодавцями, освітніми закладами та державними установами – може призводити до створення стандартів, які не відповідають реальним потребам. Саме тому виникає необхідність детальніше розглянути процедуру розроблення, публічного громадського обговорення, затвердження, введення в дію, перегляду та внесення змін професійних стандартів і в подальшому, зробити її більш якісною та структурованою.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних результатів. Уперше на законодавчому рівні в Україні поняття «професійного стандарту» з'явилося в 2012 році після внесення доповнень до Законів України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 року № 2984-III (утратив чинність 06.09.2014 р.) і «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10 лютого 1998 року № 103/98-ВР.

Так, у ст. 1 Закону «Про вищу освіту» зазначалося, що професійним стандартом є затверджені в установленому порядку вимоги до знань, умінь та навичок випускників вищих навчальних закладів, які визначаються роботодавцями і слугують основою для формування кваліфікацій (Закон України «Про вищу освіту», 2002, зі змінами). Новий Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року № 1556-VII не містить визначення професійного стандарту, але у ст. 10 згадується про професійні стандарти (у разі їх наявності) як складову освітньої програми та основу стандарту вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту», 2014, зі змінами).

У Законі «Про професійну (професійно-технічну) освіту» зазначено, що професійний стандарт – затверджені в установленому порядку вимоги до кваліфікації працівників, їхні компетентності, що визначаються роботодавцями і слугують основою для формування професійних кваліфікацій» (Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», 1998, зі змінами).

У подальшому поняття «професійного стандарту» трансформується і в оновленому варіанті уводиться в Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII, а саме в ст. 39 зазначається, що професійний стандарт – затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій. Також у зазначеній статті наведено

перелік потенційних розробників професійних стандартів: роботодавців, їхніх організацій та об'єднань, органів державної влади, наукових установ, галузевих рад, громадських об'єднань та інших зацікавлених суб'єктів. Крім того, Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного агентства кваліфікацій (Закон України «Про освіту», 2017, зі змінами).

Статтею 38 Закону України «Про освіту» передбачено створення Агентства – постійно діючого колегіального органу, уповноваженого на реалізацію державної політики у сфері кваліфікацій. Постановою Кабінету Міністрів України від 05 грудня 2018 року № 1029 «Деякі питання Національного агентства кваліфікацій» було утворено Національне агентство кваліфікацій. Офіційно діяльність Агентства розпочато з листопада 2019 року. За Статутом Агентство є постійно діючим колегіальним органом, що здійснює визначені Законом України «Про освіту» та іншими актами законодавства функції у сфері кваліфікацій.

До основних повноважень Агентства кваліфікацій в сфері професійних стандартів належить:

- розроблення проекту порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів і подання його на затвердження Кабінету Міністрів України;
- реєстрація професійних стандартів та забезпечення відкритого доступу до стандартів;
- здійснення інформаційно-аналітичного та методичного забезпечення розроблення професійних стандартів;
- створення і ведення Реєстру кваліфікацій;
- участь у розробленні стандартів освіти та професійних стандартів (Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання Національного агентства кваліфікацій», 2018).

Загальні вимоги до процедури розроблення, публічного громадського обговорення, затвердження, введення в дію, перегляду та внесення змін до професійних стандартів встановлені нормативно-правовим актом «Порядок розроблення та затвердження професійних стандартів», (у новій редакції – «Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів»), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 року № 373 (далі – Порядок) (Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів, 2017).

Зауважимо, що з метою забезпечення єдиного підходу в дотриманні об'єктивності під час

розроблення професійних стандартів та забезпеченні якості проведення їх перевірки була створена Методика розроблення професійних стандартів, затверджена Наказом Міністерства соціальної політики України від 22 січня 2018 року № 74 (далі – Методика) (втратила чинність 01.04.2023 р.) (Методика розроблення професійних стандартів, 2017).

Таким чином, починаючи з 2018 року в Україні починають розроблятися професійні стандарти. Однак нормативні документи виявилися не надто дієвими, не завжди відповідали сучасним вимогам ринку праці (станом на 1 січня 2020 року в Україні розроблено лише 24 професійні стандарти).

Ураховуючи виклики ринку праці у сфері зайнятості населення та положення частини другої статті 38 Закону України «Про освіту» Агентством було розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 року № 373». Зміни до Порядку, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 року № 1063 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373» (далі – постанова № 1063) (Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373, 2017) стосуються участі Агентства в процесі розроблення та затвердження професійних стандартів, а саме:

- змінено назву суб'єкта перевірки: Науково-дослідний інститут праці і зайнятості населення Міністерства соціальної політики України та Національної академії наук України перейменовано на Агентство;

- проекти професійних стандартів, які готуються розробниками, що не є членами Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні, затверджуються на підставі експертних висновків Агентства;

- пункт 8 Порядку доповнено абзацом: «Агентство може залучати до перевірки за згодою представників Спільного представницького органу репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні (далі – СПО профспілок), Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні (далі – СПО організацій роботодавців)»;

- змінено суб'єкта подання заявки на розроблення професійного стандарту та структуру заявки: заявка, у якій обов'язково зазначається назва професійної кваліфікації, подається Агентству;

- надсилання розробником Агентству повідомлення про публічне громадське обговорення;

- у разі прийняття рішення про необхідність внесення змін до професійного стандарту розробник звертається до Агентства із заявкою на внесення таких змін.

Крім того:

- доповнено перелік інституцій, яких необхідно інформувати про реєстрацію, продовження та скасування заявки: Мінекономіки; Мінцифри; Держпраці; СПО організацій роботодавців та СПО об'єднань профспілок;

- наголошено на обов'язковості участі у складі робочої групи з розроблення проекту професійного стандарту представників сфери освіти;

- у разі затвердження професійного стандарту за професією (професійною назвою робіт), що відсутня в Класифікаторі професій, Мінекономіки у строк, що не перевищує трьох місяців з моменту затвердження професійного стандарту, вносить назву професії (професійну назву роботи) до Класифікатора професій.

Зазначені зміни до Порядку сприяли наближенню змісту підготовки кадрів до потреб ринку праці; підтвердженню/присвоєнню результатів неформального навчання і підвищенню якості робочої сили.

Важливо, що 17 червня 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій» від 01.04.2022 року № 2179-IX (далі – Закон № 2179) (Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій, 2022). Відповідно Порядок приведено у відповідність до змін, запроваджених Законом № 2179 і затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2022 року № 1453 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373» (далі – постанова № 1453) (Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373, 2017). Зокрема:

- 1) замінено Методичними рекомендаціями щодо розроблення професійних стандартів (далі – Методичні рекомендації) Методику, яка втратила чинність на підставі Наказу Міністерства соціальної політики № 47 від 3 лютого 2023 року. Після набрання чинності постановою № 1453 відповідні методичні рекомендації схвалено рішенням Агентства № 1 від 25 січня 2023 року. Методичні рекомендації розроблені з метою надання практичних роз'яснень та методичної допомоги розробникам професійних стандартів для дотримання єдиних підходів у процесі безпосереднього розроблення про-

фесійних стандартів (Методичними рекомендаціями щодо розроблення професійних стандартів, 2023) містять зразки та приклади, які можна використати в практичній роботі розробника;

2) закріплено необхідність погодження проекту професійного стандарту із репрезентативним всеукраїнським об'єднанням професійних спілок на галузевому рівні, у разі коли розробником не є галузева рада з питань розроблення професійних стандартів;

3) встановлено, що затвердження професійного стандарту здійснюється його розробником;

4) уперше визначено окрему процедуру для проектів професійних стандартів, які містять інформацію з обмеженим доступом, а саме:

– при прийнятті рішення про розроблення проекту професійного стандарту, який буде містити інформацію з обмеженим доступом, розробник зазначає в заявці дані щодо інформації з обмеженим доступом;

– проекти професійних стандартів, які містять інформацію з обмеженим доступом, розробляються згідно з вимогами Порядку;

– проекти професійних стандартів, які містять інформацію з обмеженим доступом, не підлягають публічному громадському обговоренню. Рекомендується проведення обговорення такого проекту професійного стандарту в експертному середовищі;

– про початок проведення перевірки проектів професійних стандартів, які містять інформацію з обмеженим доступом, розробник повідомляє Агентство. Перевірка проводиться двома членами Агентства, які визначені ним, після отримання повідомлення від розробника про початок проведення перевірки з дотриманням вимог законодавства про інформацію з обмеженим доступом;

– для введення в дію професійного стандарту з обмеженим доступом Агентство розміщує в Реєстрі кваліфікацій реквізити професійного стандарту (назва, дата затвердження, найменування розробника, документ, яким затверджено професійний стандарт) із позначкою «Містить інформацію з обмеженим доступом»;

– доступ до професійного стандарту, який містить інформацію з обмеженим доступом, здійснюється розробником відповідно до вимог законодавства про інформацію з обмеженим доступом;

5) змінено структуру професійного стандарту з метою чіткого розмежування професійних та освітніх кваліфікацій (професійні кваліфікації в межах професії та їх рівень згідно з Національною рамкою кваліфікацій (далі – НРК)), структуру опису компетентностей через усі категорії результатів навчання НРК.

Робочою групою із представників Національного агентства кваліфікацій підготовлено Методичні рекомендації для визначення рівня професійних кваліфікацій за НРК. Методичні рекомендації розроблено з урахуванням міжнародного досвіду (на основі порівняння національних рамок кваліфікацій Німеччини та Польщі з Європейською рамкою кваліфікацій) (Методичні рекомендації для визначення рівня професійних кваліфікацій за НРК, 2023).

6) визначено, що продовження загального строку розроблення проекту професійного стандарту відбувається не більше ніж на 12 місяців;

7) з метою підвищення якості професійних стандартів покладено додаткові зобов'язання на Агентство щодо інформування зацікавлених суб'єктів (у тому числі центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у відповідній сфері діяльності) про реєстрацію заявок на розроблення проектів професійних стандартів і про публічне громадське обговорення таких проектів. На етапі громадського обговорення зацікавлені суб'єкти отримують можливість висловлювати конструктивні зауваги, відгуки та пропозиції щодо змісту професійного стандарту, який би враховував реальні потреби та очікування працівників відповідної галузі.

Отже, з огляду на вище зазначене, основними етапами розроблення та затвердження професійних стандартів згідно з пунктом 4 Порядку в редакції постанови № 1453 вважаємо (рис. 1):

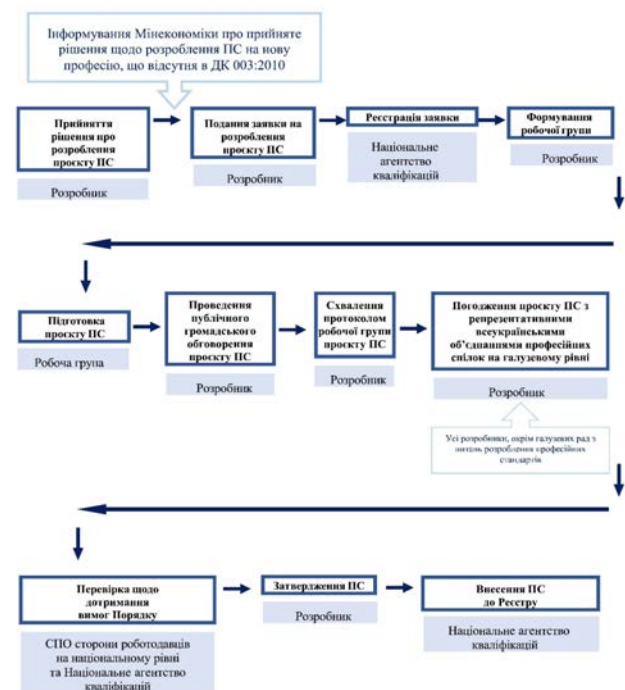

Рис. 1. Етапи розроблення, затвердження та введення в дію професійних стандартів

- прийняття рішення про розроблення проєкту професійного стандарту;
- подання заявки на розроблення проєкту професійного стандарту до Агентства;
- реєстрацію заявки;
- формування робочої групи;
- підготовку проєкту професійного стандарту;
- проведення публічного громадського обговорення проєкту професійного стандарту;
- погодження проєкту професійного стандарту розробниками з репрезентативними всеукраїнськими об'єднаннями професійних спілок на галузевому рівні (у разі, коли розробниками не є галузеві ради з питань розроблення професійних стандартів);
- проведення перевірки щодо дотримання вимог цього Порядку під час підготовки проєкту професійного стандарту;
- затвердження професійного стандарту (Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів, 2017).

Для погодження проєкту професійного стандарту розробник (якщо це не галузева рада з питань розроблення професійних стандартів) надсилає його до відповідної професійної спілки, яка перевіряє його та формує відповідний висновок, у разі їх відсутності – СПО профспілок (рис. 2).

Рис. 2. Підготовка професійною спілкою висновку щодо погодження проєкту професійного стандарту

Один із нових етапів розроблення проєкту професійного стандарту є його погодження з репрезентативними всеукраїнськими об'єднаннями професійних спілок на галузевому рівні. Це дозволяє врахувати інтереси працівників, які належать до певної професії, та забезпечити їхню підтримку, а також визнання професійного стандарту певною фаховою спільнотою.

Перевірка здійснюється з огляду на відповідність структури проєкту професійного стандарту вимогам Додатку 2 до Порядку, а також щодо відповідності сутнісно-змістовного наповнення проєкту професійного стандарту вимогам законодавства у відповідній сфері професійної діяльності, зокрема, але не виключно, у частині забезпечення належних і безпечних умов праці тощо (Акімова Л. М., Семигіна Т. В., Романюк С. М, та інш, 2024).

Законом № 2179 також унесено зміни до Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) (Кодекс законів про працю України, з змінами, 1971), Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР (Закон України «Про оплату праці», зі змінами, 1995), Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII (Закон України «Про освіту», зі змінами, 2017), Закону України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року № 5067-VI (Закон України «Про зайнятість населення», зі змінами, 2012). Зміни визначають низку термінів, встановлюють сучасні вимоги до професійних знань і вмінь працівників, усувають колізії між професійними стандартами та кваліфікаційними характеристиками, урегульовують окремі питання розроблення, затвердження та введення в дію професійних стандартів, діяльність галузевих рад із розроблення професійних стандартів.

Отже, Законом № 2179 доповнено новими статтями 4¹ і 4² КЗпП України, а саме стаття 4¹ формалізує терміни «Професія (вид занять)», «Трудова функція», «Професійна кваліфікація (повна професійна кваліфікація)», «Часткова професійна кваліфікація», «Реєстр кваліфікацій». Зазначеною статтею інтегровано часткові професійні кваліфікації в трудове законодавство України.

Професійна кваліфікація (повна професійна кваліфікація) – це визнана або присвоєна/підтверджена суб'єктом, уповноваженим на це законодавством, та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей та/або результатів навчання, що дає змогу здійснювати всі трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом.

Часткова професійна кваліфікація – це визнана або присвоєна/підтверджена суб'єктом, уповноваженим на це законодавством, та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей та/або результатів навчання, що дає змогу здійснювати частину трудових функцій, визначених відповідним професійним стандартом.

том. Перелік робіт, які не потребують наявності в особи професійної або часткової професійної кваліфікації, затверджує Кабінет Міністрів України за поданням Національного агентства кваліфікацій. Уведення в законодавство терміну «Часткова професійна кваліфікація» дає можливість особам, які не здобули повної професійної кваліфікації, але мають певні компетентності та/або результати навчання і, відповідно, можуть виконувати частину трудових функцій, визначених професійним стандартом, офіційно працевлаштуватися.

Крім того, визначено пріоритетність професійного стандарту щодо кваліфікаційної характеристики у статтях 42, 96 КЗпП (Кодекс законів про працю України, зі змінами, 1971), та ст. 6 Закону України «Про оплату праці» (Закон України «Про зайнятість населення», 2012), зокрема:

– вимоги до компетентностей, обов'язків та кваліфікацій працівників визначаються професійними стандартами. За відсутності професійних стандартів такі вимоги можуть визначатися кваліфікаційними характеристиками;

– тарифна система оплати праці включає: тарифні сітки, тарифні ставки, схеми посадових окладів, професійні стандарти та кваліфікаційні характеристики (за відсутності професійних стандартів);

– віднесення виконуваних робіт до певних тарифних розрядів і присвоєння кваліфікаційних розрядів робітникам проводиться власником або органом, уповноваженим власником, згідно з професійними стандартами за погодженням із виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником). За відсутності професійних стандартів таке віднесення може здійснюватися згідно з кваліфікаційними характеристиками.

Отже, наразі професійні стандарти приходять на заміну застарілим або відсутнім кваліфікаційним характеристикам професій (кваліфікаційні характеристики професій працівників в Україні запроваджені й існують уже понад двадцять років, а основою для їх розроблення і затвердження стали свого часу нормативні акти колишнього СРСР).

Перший в Україні випуск Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників «Професії працівників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності», складався з двох розділів («Професії керівників, професіоналів, фахівців та технічних службовців, які є загальними для всіх видів економічної діяльності» та «Професії робітників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності») і був затвер-

джений наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 16 лютого 1998 р. № 24 (Наказ Міністерства праці та соціальної політики України про Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, Випуск 1, Розділ 1, 1998; Наказ Міністерства праці та соціальної політики України про Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, Випуск 1, Розділ 2, 1998).

Новий випуск Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» був затверджений наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29 грудня 2004 р. № 336 (Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 №336 про Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1, 2004). Він стосується всіх видів економічної діяльності. Також наявні довідники, призначені для працівників окремих галузей господарства. Водночас із майже 6000 наявних кваліфікаційних характеристик більш ніж половина не переглядалися понад 10 років, тому не відповідають потребам сучасного ринку праці.

Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників (далі – ДКХП) є систематизованим за видами економічної діяльності збірником описів професій, наведених у Класифікаторі професій. Він визначає перелік основних робіт, властивих тій або тій посаді, та забезпечує єдність у визначенні кваліфікаційних вимог щодо певних посад (Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 №336 про Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1, 2004).

ДКХП є нормативним документом, обов'язковим з питань управління персоналом на підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності та видів економічної діяльності. Він служить основою для:

а) розроблення посадових інструкцій працівникам, які закріплюють їхні обов'язки, права та відповідальність;

б) складання положень про структурні підрозділи, які визначають їхню роль та місце в системі управління підприємством (установою, організацією). Тобто в ДКХП описані вимоги до діяльності працівників за зайнятими посадами.

Відмінність професійних стандартів від ДКХП:

– розробляються на професії та професійні кваліфікації;

– структурно базуються на компетентнісному підході, який передбачає формування вимог до

компетентностей працівника, що забезпечують якісне виконання ним його професійних функцій;

- визначають зв'язок кваліфікації з Національною рамкою кваліфікації;
- слугують основою для розроблення освітніх програм;
- підлягають періодичному перегляду з урахуванням особливостей галузі кожні 5 років;
- відповідають потребам ринку праці у кваліфікаціях.

Професійний стандарт є комплексним документом, який дає можливість здобути необхідну професію, професійну кваліфікацію. Однак в умовах швидких змін на ринку праці працівникам доводиться виконувати функції, які виходять за рамки власної професії, а іноді й здобувати нові. Тому будь-який стандарт завжди перебуває перед можливою загрозою втрати актуальності. Саме тому постає необхідність максимально спростити процес створення чи перегляду професійного стандарту із залученням усіх зацікавлених сторін, що гарантуватиме його високу якість.

Згідно з даними Реєстру кваліфікацій станом на 01 червня 2024 року затверджено 340 професійних стандартів, зареєстровано 439 заявок на розроблення проєктів професійних стандартів (Реєстр кваліфікацій, 2024).

Упродовж 2023–2024 рр. Агентство проводить роботу з підготовки проєкту нової редакції Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів та, відповідно, проєкту постанови про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 року № 373, якою затверджено чинний Порядок. Пропоновані до Порядку зміни покликані вдосконалити процедури задля сприяння ефективності відповідної діяльності, а саме:

- виведення етапу формування робочої групи з розроблення проєкту професійного стандарту із загальної структури етапів розроблення професійного стандарту та надання розробникам права формувати робочу групу в найбільш доцільний для нього момент від початку підготовки відповідного проєкту;
- обмеження строку розроблення проєкту професійного стандарту 12 місяцями з можливістю пролонгації додатково на 12 місяців – із метою уникнення необґрунтованого затягування процесу розроблення проєктів професійних стандартів;
- запровадження механізму тимчасового обмеження доступу несумлінного розробника до процесу розроблення проєкту професійного стандарту за заявкою, скасованою з причин закінчення строку розроблення проєкту про-

фесійного стандарту, – із метою розблокування можливості розроблення проєкту відповідного професійного стандарту для зацікавленого та вмотивованого суб'єкта;

- зміщення акцентів на більш ретельне та відповідальне опрацювання розробником пропозицій/зауваг до проєкту професійного стандарту, отриманих на етапі публічного громадського обговорення;
- удосконалення механізму перегляду професійного стандарту, у тому числі за зверненням зацікавленого суб'єкта;
- урегулювання відносин щодо перегляду професійних стандартів у випадках, коли розробник ліквідований (без правонаступництва) або реорганізований;
- оптимізацію строку проведення публічного громадського обговорення проєкту професійного стандарту під час внесення змін до професійного стандарту шляхом зменшення такого строку.

Крім того, Агентство проводить роботу з удосконалення Методичних рекомендацій, якій передувало опитування розробників професійних стандартів щодо необхідності удосконалення тих чи тих положень таких рекомендацій.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Удосконалення процедури розроблення, публічного громадського обговорення, затвердження, введення в дію, перегляду та внесення змін до професійних стандартів сприятиме наповненню вітчизняного ринку праці кваліфікованими кадрами та стимулюватиме розвиток економіки України. Аналіз процедури розроблення, затвердження та внесення змін до професійних стандартів свідчить, що Порядок потребує ухвалення змін, які б ураховували накопичений практичний досвід щодо вдосконалення процедури, долучення всіх зацікавлених сторін до розроблення проєкту, що гарантуватиме його високу якість. Напрацьовані Агентством зміни до Порядку сприятимуть уникненню необґрунтованого затягування процесу розроблення проєктів професійних стандартів; відповідальному опрацюванню розробником пропозицій/зауваг до проєкту професійного стандарту, отриманих на етапі публічного громадського обговорення; удосконалення механізму перегляду професійного стандарту, у тому числі за зверненням зацікавленого суб'єкта; урегулювання відносин щодо перегляду професійних стандартів у випадках, коли розробник ліквідований (без правонаступництва) або реорганізований; зменшення строку проведення публічного громадського обговорення проєкту професійного стандарту під час унесення змін до нього. Зазначене стане основою для подальшого оновлення Методичних рекомендацій з метою їх адаптації до сучасних вимог.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про вищу освіту : Закон України від 17 січня 2002 року № 2984-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> (дата звернення 25.04.2024).
2. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 25.04.2024).
3. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10 лютого 1998 року № 103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98> (дата звернення 01.05.2024).
4. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 30.04.2024).
5. Деякі питання Національного агентства кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2018 року № 1029. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2018> (дата звернення 01.05.2024).
6. Про затвердження Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 року № 317. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-п> (дата звернення 15.05.2024).
7. Методика розроблення професійних стандартів : Наказ Міністерства соціальної політики від 22 січня 2018 року № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18> (дата звернення 15.05.2024).
8. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 року № 373 : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 року № 1063. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-2021> (дата звернення 10.05.2024).
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій : Закон України від 01 квітня 2022 № 2179-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2179-20> (дата звернення 01.05.2024).
10. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 року № 373 : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2022 року № 1453. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1453-2022> (дата звернення 12.05.2024).
11. Методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів схвалено рішенням Агентства № 1 від 25 січня 2023 року. URL: <https://nqa.gov.ua/uploads/multiple-input/63d3be768f7b1.pdf>.
12. Ковтунець В. В., Мельник С. В. Забезпечення якості в національній системі кваліфікацій: питання стандартизації. *Освітня аналітика України*, 2022, №5 (21), С. 51–65.
13. Акімова Л. М., Семігіна Т. В., Романюк С. М., Андреев В. М., Салко О. В., Макаренко Г. Ю. Розроблення професійних стандартів: практичний посібник для професійних спілок. Київ, 2024. 53 с.
14. Кодекс законів про працю України : прийнятий Верховною Радою УРСР 10 грудня 1971 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 25.04.2024).
15. Про оплату праці : Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95> (дата звернення 10.05.2024).
16. Про зайнятість населення : Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення 12.05.2024).
17. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1 «Професії працівників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності». Розділ 1 «Професії керівників, професіоналів, фахівців та технічних службовців, які є загальними для всіх видів економічної діяльності» : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 16.02.1998 № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va024203-98> (дата звернення 14.05.2024).
18. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1 «Професії працівників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності». Розділ 2 «Професії робітників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності» : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 16.02.1998 № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va024203-98> (дата звернення 14.05.2024).
19. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 №336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04> (дата звернення 15.05.2024).
20. Реєстр кваліфікацій: офіційний сайт. URL: <https://register.nqa.gov.ua/.04> (дата звернення 15.05.2024)

REFERENCES:

1. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 17 sichnia 2002 roku № 2984-III [Higher education: Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> (data zvernennia 25.04.2024) [in Ukrainian].

2. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01 lypnia 2014 roku № 1556-VII. [Higher education: Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (data zvernennia 25.04.2024) [in Ukrainian].
3. Pro profesiinu (profesiino-tekhnichnu) osvitu : Zakon Ukrainy vid 10 liutoho 1998 roku № 103/98-VR. [Law of Ukraine "On professional (vocational) education" : Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98> (data zvernennia 01.05.2024) [in Ukrainian].
4. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05 veresnia 2017 roku № 2145-VIII [Law of Ukraine «On Education»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (data zvernennia 30.04.2024) [in Ukrainian].
5. Deiaki pytannia Natsionalnoho ahentstva kvalifikatsii : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 hrudnia 2018 roku № 1029. [Some issues of the National Qualifications Agency : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2018> (data zvernennia 01.05.2024) [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia, vvedennia v diiu ta perehliadu profesiinykh standartiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 travnia 2017 roku № 317. [On Approval of the Procedure for Development, Implementation and Revision of Professional Standards : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-2017-n> (data zvernennia 15.05.2024) [in Ukrainian].
7. Metodyka rozroblennia profesiinykh standartiv : Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky vid 22 sichnia 2018 roku № 74. [Methodology for developing professional standards: Order of the Ministry of Social Policy]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18> (data zvernennia 15.05.2024) [in Ukrainian].
8. Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 travnia 2017 roku № 373 : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 zhovtnia 2021 roku № 1063. [On Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 31 May 2017 No. 373 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-2021> (data zvernennia 10.05.2024) [in Ukrainian].
9. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo funktsionuvannia natsionalnoi systemy kvalifikatsii : Zakon Ukrainy vid 01 kvitnia 2022 № 2179-IX. [On Amendments to the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Functioning of the National Qualifications System" : Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2179-20> (data zvernennia 01.05.2024) [in Ukrainian].
10. Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 travnia 2017 roku № 373 : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 hrudnia 2022 roku № 1453. [On Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 31 May 2017 No. 373 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1453-2022> (data zvernennia 12.05.2024) [in Ukrainian].
11. Metodychni rekomendatsii shchodo rozroblennia profesiinykh standartiv skhvaleno rishenniam Ahentstva № 1 vid 25 sichnia 2023 roku. [Guidelines for the development of professional standards]. Retrieved from: <https://nqa.gov.ua/uploads/multiple-input/63d3be768f7b1.pdf> [in Ukrainian].
12. Kovtunets, V. V., & Melnyk, S. V. (2022). Zabezpechennia yakosti v natsionalnii systemi kvalifikatsii: pytannia standartyzatsii [Quality assurance in the national system of qualifications: issues of standardization]. *Osvitnia analityka Ukrainy*, 5 (21), 51–65 [in Ukrainian].
13. Akimova, L. M., Semyhina, T. V., Romaniuk, S. M., Andreiev, V. M., Salko, O. V., & Makarenko, H. Yu. (2024). Rozroblennia profesiinykh standartiv: praktychnyi posibnyk dlia profesiinykh spilok [Developing Professional Standards: A Practical Guide for Professional Unions]. Kyiv, 53 s. [in Ukrainian].
14. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy : pryiniaty Verkhovnoiu Radoiu URSR 10 hrudnia 1971 roku. [Laws of Ukraine on employment]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (data zvernennia 25.04.2024) [in Ukrainian].
15. Pro oplatu pratsi : Zakon Ukrainy vid 24 bereznia 1995 roku № 108/95-VR. [About oplatu pratsi: Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95> (data zvernennia 10.05.2024) [in Ukrainian].
16. Pro zainiatist naselennia : Zakon Ukrainy vid 5 lypnia 2012 roku № 5067-VI. [About zainiatist naselennia : Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (data zvernennia 12.05.2024) [in Ukrainian].
17. Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv. Vypusk 1 «Profesii pratsivnykiv, yaki ye zahalnymy dlia vsikh vydiv ekonomichnoi diialnosti». Rozdil 1 «Profesii kerivnykiv, profesionaliv, fakhivtsiv ta tekhnichnykh sluzhbovtsiv, yaki ye zahalnymy dlia vsikh vydiv ekonomichnoi diialnosti» : Nakaz Ministerstva pratsi ta sotsialnoi polityky Ukrainy vid 16.02.1998 № 24. [Handbook of Qualification Characteristics of Employee Occupations. Issue 1 "Occupations of employees common to all types of economic activity". Section 1 "Occupations of managers, professionals, specialists and technical employees common to all types of economic

activity": Order of the Ministry of Labour and Social Policy of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va024203-98> (data zvernennia 14.05.2024) [in Ukrainian].

18. Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv. Vypusk 1 «Profesii pratsivnykiv, yaki ye zahalnymy dlia vsikh vydiv ekonomichnoi diialnosti». Rozdil 2 «Profesii robitnykiv, yaki ye zahalnymy dlia vsikh vydiv ekonomichnoi diialnosti» : Nakaz Ministerstva pratsi ta sotsialnoi polityky Ukrainy vid 16.02.1998 № 24. [Handbook of Qualification Characteristics of Employee Occupations. Issue 1 "Occupations of employees common to all types of economic activity". Section 2 "Occupations of managers, professionals, specialists and technical employees common to all types of economic activity": Order of the Ministry of Labour and Social Policy of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va024203-98> (data zvernennia 14.05.2024) [in Ukrainian].

19. Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv. Vypusk 1 «Profesii pratsivnykiv, shcho ye zahalnymy dlia vsikh vydiv ekonomichnoi diialnosti» : Nakaz Ministerstva pratsi ta sotsialnoi polityky Ukrainy vid 29.12.2004 №336. [Handbook of Qualification Characteristics of Employee Occupations. Issue 1 "Occupations of employees common to all types of economic activity": Order of the Ministry of Labour and Social Policy of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04> (data zvernennia 15.05.2024) [in Ukrainian].

20. Reiestr kvalifikatsii : ofitsiynyi sait [Register of qualifications: official website]. Retrieved from: <https://register.nqa.gov.ua> [in Ukrainian].